

ТРОНЬ АЛЬОНА

кандидатка історичних наук, асистентка кафедри історії світового українства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

TRON ALYONA

a Ph.D. in History, an assistant at the History of World Ukrainians Department of Historical Faculty at the Taras Shevchenko Kyiv National University

Бібліографічний опис:

Тронь, А. (2022) Державна підтримка культурної діяльності української діаспори як напрям діаспоральної політики України. *Народна творчість та етнологія*, 1 (393), 100–111.

Tron, A. (2022) State Support of Cultural Activity of the Ukrainian Diaspora as a Course of Diaspora Policy of Ukraine. *Folk Art and Ethnology*, 1 (393), 100–111.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЯК НАПРЯМ ДІАСПОРАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація / Abstract

Стаття присвячена аналізу законодавчої бази діаспоральної політики України, зокрема щодо задоволення національно-культурних потреб закордонних українців. Досліджується процес організації управління сферою відносин з українською діаспорою на рівні центральних органів виконавчої влади та відповідних дорадчо-консультативних інституцій, починаючи з 1991 року й до сьогодні. Специфіка співпраці України з діаспорою в галузі культури аналізується в контексті реалізації державних цільових програм співробітництва із закордонними українцями та культурної дипломатії.

Ключові слова: закордонні українці, українська діаспора, діаспоральна політика, національно-культурна діяльність, культурна дипломатія.

Ukrainian diaspora, especially the organizations of foreign Ukrainians in the Western countries, is of a great importance in the processes of Ukrainian state building from the time of Ukraine's independence proclamation. Interaction with diaspora and support for Ukrainians who have found themselves outside their homeland for various reasons, are considered as both a moral duty of the newly emerged Ukrainian state, but also a significant resource for the promotion of Ukrainian interests in the world and development of state institutions within the country.

Despite the obvious importance and relevance of this problem hitherto the issue of the state significance in the cultural life of foreign Ukrainians has not been reflected in the historiography completely.

The article is aimed at a comprehensive study of the diaspora policy of Ukraine in the cultural and educational sphere, its normative and legal basis and specific features of the implementation of the state programs of cooperation with foreign Ukrainians concerning the assistance of their cultural activities.

The source base of the study consists of normative and legal acts, analytical materials, reports on the implementation of the passports of budget programs and other documents.

It is established that the state programs, providing support of the Ukrainian diaspora in the 1990s and early 2000s are mostly of a declaratory nature. The approval of the National Concept of Cooperation with Ukrainians Abroad has become an important step in the context of the establishment of Cultural and Information Centers in the structure of foreign diplomatic missions of Ukraine in 2006, the expansion of the mandates of the Ministry of Foreign Affairs in the area of contacts with Ukrainians abroad, as well as a more sufficient financial support of the relevant cooperation programs. Especial attention is paid to the measures of cultural diplomacy development in 2015–2017.

Keywords: diaspora policy, Ukrainian diaspora, foreign Ukrainians, culture of diaspora, cultural diplomacy.

З моменту проголошення незалежності українська діаспора (особливо організації закордонних українців в країнах Заходу) відіграла важливу роль у процесах українського державотворення. Взаємодія з діаспорою та підтримка українців, що з різних причин опинилися поза межами своєї батьківщини, були не лише моральним обов'язком новопосталої української держави, але й значним ресурсом, який можна було використати як для просування українських інтересів у світі, так і для зміцнення та розвитку державних інститутів усередині країни.

Попри очевидну важливість та актуальність цієї проблематики, досі лише деякі аспекти діяльності органів виконавчої влади щодо підтримки закордонного українства були предметом спеціалізованих досліджень [2; 3; 33]. Зокрема, в експертних інформаційно-аналітичних матеріалах можна натрапити на аналіз поточного стану співробітництва з діаспорою та культурної дипломатії [1; 10; 31]. Проте питання ролі держави в культурному житті закордонних українців не знайшло цілісного відображення в історіографії.

Метою статті є комплексне дослідження стану діаспоральної політики України, нормативно-правового підґрунтя діяльності в цій сфері, особливостей утілення державних програм співробітництва із закордонними українцями щодо сприяння їхній культурній діяльності.

На шляху здобуття незалежності в окремому розділі під назвою «Культурний розвиток» проголошеної 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України йшлося про те, що «Українська

РСР виявляє піклування про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українців, що проживають за межами республіки» [4].

Уже в статусі незалежної держави контакти з українською діаспорою визначалися постановою Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року як один із пріоритетних аспектів зовнішньополітичного курсу країни [29]. Реалізація функцій зовнішньополітичної діяльності передбачала налагодження зв'язків з усіма державами світу, в яких проживають українці, з акцентом на захисті їхніх прав насамперед у державах, що здобули незалежність після розпаду СРСР. Водночас декларувалася систематична діяльність України щодо задоволення «національно-культурних, духовних, мовних та інших потреб і запитів етнічних українців, що проживають поза державним кордоном» [29].

Актуалізація створення умов для виконання означених завдань сприяла затвердженню Кабінетом Міністрів України 22 січня 1996 року Державної програми «Українська діаспора на період до 2000 року». Програмою, поряд з метою правового захисту українців за кордоном, передбачалася допомога в задоволенні культурно-інформаційних, освітніх потреб діаспори (випуск наукової, навчальної, художньої та дитячої літератури; відкриття українських бібліотек і фірмових книжкових магазинів, кореспондентських пунктів Держтелерадіо, Укрінформу, газет і журналів), створення та підтримка українських культурних

центрів (надання організаційної, методичної та іншої допомоги), підготовка культурно-освітніх фахівців (допомога у створенні колективів художньої самодіяльності, навчанні й стажуванні керівників організацій в Україні), спільні заходи, спрямовані на збереження й розвиток української культури (культурно-мистецькі фестивалі, дні української культури та мистецтва, виставки образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, гастролі професійних, самодіяльних колективів і виконавців, спортивні змагання; співробітництво молодіжних і дитячих організацій України й української діаспори; охорона пам'яток історії та культури) [15].

Відповідно до цього документа для поглиблення національно-культурної співпраці передбачалася підготовка програм наукових українознавчих досліджень у місцях компактного проживання українців за кордоном, спеціальної відеокінотеки з історії України, культурної діяльності, досягнень науки та техніки в Україні для української діаспори. Окремим напрямом визначалася організація публікації в Україні наукової українознавчої літератури діаспори; довідників про її визначних представників, про національні меншини в Україні, енциклопедії української діаспори; радіо- й телепередач про життя українців за кордоном.

Важливим форматом наукового співробітництва з діаспорою стали міжнародні науково-теоретичні конференції. До 2000 року було заплановано проведення низки міжнародних науково-теоретичних конференцій: «Незалежна Україна та українська діаспора», «Освіта в українській діаспорі: досвід становлення і перспективи», «Східна діаспора: історія і сучасність», «Західна діаспора: досвід і проблеми».

Предметом міждержавних відносин характеризувалося також забезпечення повернення в Україну культурних та історичних цінностей вітчизняного походжен-

ня, творчої спадщини видатних діячів української науки, культури, громадських діячів [15]. Отже, співпраця з державами компактного проживання українців стала чинником взаємного збагачення культурними благами.

Головні пріоритети державної політики щодо зв'язків з діаспорою були закріплені також в ухваленій 1996 року Конституції України. Зокрема, стаття 12 Конституції утверджувала вищезазначену діяльність положенням про те, що «Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави» [11].

На тлі структурно-функціональних змін виконавчої влади в 1996 році було утворено Державний комітет у справах національностей та міграції, у структурі якого сформовано окреме управління у справах української діаспори [33].

24 вересня 2001 року Указом Президента України було ухвалено Національну програму «Закордонне українство» на період до 2005 року, серед основних завдань якої зазначено «створення належних умов для збереження українцями, які проживають за межами України, етнічної ідентичності, задоволення їх національно-культурних та мовних потреб; підтримка ініціатив, спрямованих на збереження, розвиток і зміцнення етнічної самобутності українців, які проживають за межами України; сприяння поширенню в Україні культурних здобутків українців, які проживають за межами держави» [28].

Уповноваженим органом з реалізації програми залишався Державний комітет України у справах національностей та міграції. З огляду на завдання, передбачалася участь Міністерства культури і мистецтв України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства закордонних справ України, Української всесвітньої координаційної ради, товариства «Україна – Світ».

Разом зі зверненням до міжнародної практики забезпечення мовних і культур-

них прав українців, які проживають за кордоном, Програма передбачала співробітництво з міжнародними організаціями задля захисту прав української діаспори.

У сфері науково-освітнього співробітництва планувалися аналіз стану українського шкільництва діаспори, науково-методична допомога навчальним закладам, у яких навчають української мови; підготовка й публікація навчальних програм, посібників і підручників; надання допоміжних матеріалів школам і курсам українознавства в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Федеративній Республіці Бразилія, Сполученому Королівстві Великобританії і Північної Ірландії, Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Королівстві Бельгія, Австралійському Союзу.

Окремо йшлося про підтримку надання освітніх послуг українською мовою представникам діаспори в Російській Федерації, Румунії, Республіці Молдова, Словацькій Республіці, Республіці Польща, Республіці Білорусь.

Наукова діяльність спрямовувалася на дослідження тенденцій розвитку української мови за кордоном; публікацію досліджень культури, традицій і побуту українців, які проживають у Придністров'ї; сприяння роботі українських культурних центрів і осередків української діаспори у РФ (зокрема, у Сочі та Новосибірську), Австрійській Республіці (у Перхтольдсдорфі), Узбекистані (у Ташкенті).

Предбачалася співпраця з українськими громадами Республіки Польща й Чеської Республіки щодо питань охорони та реставрації пам'яток української історії та культури, увічнення пам'яті жертв воєн і політичних репресій [28].

Попри розширення напрямів співробітництва з діаспорою в контексті вдосконалення його нормативно-правових засад, цей аспект внутрішньої та зовнішньої політики України в 1990-х – на початку 2000-х років

залишався переважно на рівні декларацій і планів. Щодо причин такого стану ситуації зазначав, зокрема, Голова Української всевітньої координаційної ради М. Горинь. У випадку реалізації програм він наголошував на тому, що їх «так і не втілено в життя не тільки через нестачу ресурсів, а й за відсутності технології та організаційних засобів реалізації» [2, с. 40].

Активізація контактів з діаспорою відбулася з прийняттям 4 березня 2004 року Закону України «Про правовий статус закордонного українця» («Про закордонних українців» – у редакції 2012 р.). Серед основних засад співпраці із закордонними українцями констатовано обов'язковість задоволення національно-культурних і мовних потреб закордонних українців; взаємне збагачення надбаннями духовної та матеріальної культури [6].

Статті закону закріплюють ключові аспекти освітньо-наукової співпраці із закордонними українцями: «...сприяння здобуттю закордонними українцями освіти в Україні; ...відкриттю та функціонуванню навчальних закладів за кордоном, у яких здійснюється навчання українською мовою або вивчається українська мова; участь у виконанні освітніх та наукових програм відродження і розвитку національної культури та української мови в місцях компактного проживання закордонних українців» [6].

У плані задоволення національно-культурних потреб закордонних українців ідеться про збереження та популяризацію культурних надбань українського народу за межами України, залучення представників діаспори до культурно-мистецьких заходів, міжнародних і регіональних культурно-мистецьких акцій тощо.

Аналогічно до попередніх документів уповноважені органи виконавчої влади відповідають за задоволення інформаційних потреб закордонних українців, а саме: «поширення радіомовлення та трансляції телевізійних програм з України...», сприяння

створенню в країнах проживання закордонних українців кореспондентських пунктів Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ»». Відповідно до Закону державою передбачається також гарантування й забезпечення захисту прав та інтересів закордонних українців – учасників благодійної діяльності [6].

Важливим кроком в організації діяльності державних структур з підтримки закордонних українців стало створення, згідно з Указом Президента України від 20 лютого 2006 року, Культурно-інформаційних центрів (КІЦ) у складі закордонних дипломатичних установ України [26]. 19 квітня 2006 року Кабінетом Міністрів було затверджено перелік 29 закордонних дипломатичних установ, у структурі яких передбачалося формування КІЦ [13]. До завдань центрів увійшло «сприяння розвитку міжнародного співробітництва України з державою перебування в галузі культури, освіти, науки та техніки, туризму, фізичної культури і спорту...; ознайомлення громадян держави перебування з історією і культурою України, сприяння вивченню української мови на території цієї держави...; сприяння задоволенню їхніх культурних, мовних, інформаційних та інших потреб» [26].

На 2010–2011 роки констатувалося створення 22 культурно-інформаційних центрів у складі дипломатичних установ України в Австрії, Білорусі, Бельгії, Болгарії, Греції, Грузії, Естонії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Казахстані, Китаї, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, США, Франції, Німеччині, Угорщині, Чехії та Генерального консульства України в Стамбулі [12, с. 10]. У 2013 році функціонували 17 КІЦ у складі закордонних дипломатичних установ України й інформаційно-культурна агенція України при Посольстві України у ФРН [1].

Окрім того, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 року «забезпечення розвитку зв'язків із закор-

донними українцями та їх громадськими організаціями, координація заходів, здійснюваних органами виконавчої влади у цій сфері» проголошувалося в рамках компетенції Міністерства закордонних справ [17]. З наступного року в структурі МЗС діяло Управління з питань закордонних українців.

Конкретизацією заходів забезпечення співпраці з українцями за кордоном у культурній сфері, використання духовного, культурного потенціалу закордонних українців для зміцнення міжнародного іміджу України та фінансуванням понад 76 млн грн позначилася затверджена 26 липня 2006 року «Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року» [18].

У ході реалізації програми відбулися IV Всесвітній форум українців (м. Київ, 18–20 серпня 2006 р.), IX Світовий конгрес українців (м. Київ, 20–22 серпня 2008 р.), Конгреси «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті» (м. Львів, 8–10 березня 2006 р., 17–20 червня 2008 рр.); Всеукраїнський форум інтелігенції (м. Київ, 26–27 березня 2008 р.) [3, с. 26].

З огляду на тогочасну суспільно-політичну ситуацію, питання консолідації українців у світі, що порушувалися на означених заходах, засвідчили необхідність удосконалення концептуальних засад відносин з діаспорою.

Першим кроком стало схвалення 13 жовтня 2006 року Національної концепції співпраці із закордонними українцями. Згідно з документом політика щодо закордонних українців проголошувалася складовою внутрішньої і зовнішньої політики України та передбачала з урахуванням потреб надання підтримки закордонним українцям органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями через організацію відповідних освітніх, інформаційних, культурно-мистецьких та інших заходів [27].

З огляду на вищезазначене, забезпечення культурних потреб закордонних українців розглядається як чинник міжнародної політики, двосторонніх і багатосторонніх відносин України. Діяльність державних структур і громадських організацій передбачає розвиток української мови та культури закордонних українців, реалізацію освітніх програм і проєктів щодо громадських організацій закордонних українців, створення умов для здобуття ними освіти в Україні; організацію культурно-мистецьких і освітніх заходів в Україні та за кордоном з метою налагодження зв'язків між колективами, закладами освіти, культури та мистецтва [27].

Взаємопов'язаність мовних і освітніх потреб української діаспори як особливість національно-культурного виміру відносин із закордонними українцями продемонструвала також Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки [16]. Відкритість питання викладання української мови в навчальних закладах у місцях компактного проживання українців за кордоном підтверджувала наявність серед переліку заходів, передбачених у документі, пункту щодо організації МОН та Академією педагогічних наук України науково-практичної конференції, присвяченої означеній проблемі.

Важливим проєктом у напрямку державної підтримки задоволення освітніх потреб українців за кордоном стало утворення 7 березня 2007 року МОН України загальноосвітнього навчального закладу – Міжнародної української школи (МУШ). Заклад був відкритий з метою реалізації освітніх прав дітей українців, які перебувають за кордоном України, у форматі дистанційного навчання, а отже, надання можливості здобуття освіти з отриманням відповідного державного документа [10, с. 5]. Діяльність МУШ передбачає, зокрема, співпрацю з громадськими організаціями за кордоном, які займаються створен-

ням закладів освіти для підготовки учнів до річного оцінювання та атестації задля отримання документів про освіту державного зразка України [5].

Реалізація Національної концепції співпраці із закордонними українцями та «Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року» позначилася утвердженням механізмів співпраці з діаспорою на урядовому рівні. Так, утілення «Плану першочергових заходів щодо розвитку зв'язків з українцями, які проживають за межами України, зі збереження, захисту та популяризації культурних надбань українців у світовому цивілізаційному просторі на 2008–2009 рр.» [22] передбачало звітність Міністерства культури та туризму, Міністерства освіти і науки, Міністерства сім'ї, молоді та спорту, Міністерства економіки, Міністерства фінансів, Державного комітету у справах національностей та релігій, Держкомтелерадіо, Державного комітету архівів України, Національної академії наук перед МЗС щодо ходу виконання поставлених завдань.

Постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України, що займається стратегічними питаннями розвитку співробітництва із закордонними українцями, стала Міжвідомча координаційна рада, яка з 25 червня 2008 року замінила Міжвідомчу координаційну раду з питань співробітництва з українською діаспорою, створену в 1996 році.

Поступ у співробітництві органів виконавчої влади з громадськими об'єднаннями українців за кордоном засвідчило підписання Меморандуму про співпрацю між Міністерством закордонних справ України та Світовим конгресом українців (30 липня 2009 р.) та Меморандуму про співпрацю між Міністерством культури і туризму України та Світовим конгресом українців (27 серпня 2009 р.).

Відповідно до Положень про МЗС та Міністерство культури України фінансо-

ве забезпечення культурної співпраці із закордонними українцями здійснюється в рамках окремих бюджетних програм. Зокрема, у ході виконання напряму бюджетної програми 1401150 «Заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» у 2008 році за фінансового сприяння МЗС у 33 країнах світу відбулася акція «Незгасима свічка», показано відеоролик «Голодомор» на телебаченні в десятках країн світу; споруджено пам'ятники та встановлено меморіальні дошки видатним українцям в Азербайджані, Болгарії, Молдові, Німеччині, Словаччині, Росії, Чехії; проведено фестивалі української культури в Латвії, Естонії, Польщі, Казахстані, Киргизії, Росії, Узбекистані; організовано українськомовні табори для дітей закордонних українців в Іспанії, Румунії, Молдові, Словаччині, Росії та інших країнах; відбулися візити Делегації Української все-світньої координаційної ради «Єврокараван УВКР – 2008» до Німеччини, Франції, Бельгії, Італії; здійснено передплату газети «Український Форум» для закордонних українських громад [10, с. 9].

Спільним заходом МЗС України та Європейського конгресу українців стало встановлення 29 квітня 2009 року пам'ятного знака жертвам Голодомору в Будапешті. Зовнішньополітична доктрина України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року також декларувала підтримку сталих контактів і задоволення національно-культурних і мовних потреб закордонних українців. Тривала трансформація управлінської структури. Зокрема, у серпні 2010 року було створено Відділ культури етносів України та української діаспори в Управлінні міжнародних зв'язків Міністерства культури і туризму України [14].

У період 2010–2015 років, ураховуючи часті зміни в розподілі повноважень між різними міністерствами щодо вирішення питань, пов'язаних із закордонним укра-

їнством, і загалом декларативний характер державних програм щодо збільшення освітніх, культурно-мистецьких заходів та інформаційної діяльності в даному напрямі («Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року» від 18 липня 2012 року [19], «План заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо підтримки та розвитку українського шкільництва за кордоном на 2012–2015 роки» [21]), не спостерігалося активізації в співробітництві з діаспорою.

Зовнішньополітичний вимір культурної політики, у контексті якої відносини з діаспорою передбачають презентацію української культури у світі та утвердження іміджу України в міжнародному середовищі, актуалізував інституціоналізацію культурної дипломатії. Протягом 2015–2016 років здійснювалися спроби концептуалізації даного напрямку. Запропоновані Міністерством культури України у 2015 році проекти створення Українського інституту за відсутності узгодженості щодо мети, функцій і завдань діяльності установи не отримали практичного втілення. Створеному в 2016 році відділу культурної дипломатії у складі Управління публічної дипломатії МЗС вдалося випрацювати механізми та методологію розробки проєктів, що лягли в основу концепції Українського інституту [32]. Відтак 21 червня 2017 року у сфері управління МЗС було утворено державну установу культурної дипломатії «Український інститут» [30].

Постановою КМУ від 13 грудня 2017 року забезпечення діяльності Українського інституту включалося до «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки забезпечення міжнародного позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» (чинного з 2012 р.). Державне фінансування спрямовується на розроблення іміджевих стратегій; інформаційно-іміджеву підтримку участі України в міжнародних заходах; проведен-

ня за кордоном науково-освітніх заходів за участю закордонних українців; облаштування приміщень, які використовуються для потреб громад, закладів освіти та бібліотек за кордоном; задоволення інформаційних потреб (випуск періодики, трансляція теле- й радіопрограм, підтримання інтернет-ресурсів громад); упорядкування місць пам'яті; популяризацію української мови; організацію дитячих таборів для закордонних українців [23]. Реалізація культурних проєктів української діаспори на грантовій основі з 2018 року уможливилася також згідно з «Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення Українським культурним фондом заходів з підтримки проєктів» [24].

У новій «Державній програмі співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року» від 10 травня 2018 року наголошувалося на системній культурно-інформаційній діяльності з метою посилення соціально-культурної підтримки та контактів із українцями за кордоном; сприяттні роботи культурно-інформаційних центрів; збереженні та популяризації українських традицій в українській діаспорі; підтримці закладів освіти за кордоном, де вивчається українська мова [20].

Звітна інформація про виконання бюджетних програм Міністерством культури України, у межах яких також забезпечується співпраця із закордонними українцями, засвідчує відсутність фінансування в 2018–2020 роках бюджетної програми 1801260 «Заходи з відтворення культури національних меншин, заходи Української всесвітньої координаційної ради, заходи з реалізації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, заходи щодо встановлення культурних зв'язків з українською діаспорою, заходи щодо зміцнення зв'язків закордонних українців з Україною та забезпечення міжнародної діяльності у сфері міжнаціональних відносин» [9, с. 18].

Водночас МЗС України в рамках бюджетної програми 1401110 «Фінансова

підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» у 2019 році було реалізовано 93 % із запланованих заходів щодо зв'язків із закордонними українцями. Упродовж року надано фінансову підтримку громадам в 14 державах з метою підтримання їхніх інформаційних ресурсів, у 18 країнах здійснено передплату української періодичної преси; виділено кошти на впорядкування місць пам'яті видатних українців у Молдові, Туреччині, Сербії, Аргентині, Італії, Данії, Португалії, Польщі, Швейцарії, Казахстані, Лівані, Білорусі, Литві, Чехії та Естонії [7].

Із затвердженням 5 червня 2019 року «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації заходів і проєктів Українського інституту» було розблоковано програмну діяльність установи, відповідно до якої відбулося 88 заходів за кордоном [7].

У 2020 році у напрямку підтримки зв'язків із закордонними українцями було здійснено 104 заходи. Важливим аспектом роботи стала реалізація комунікаційного проєкту «Багато справ ще у моєї долі» у форматі відеоісторій із життя закордонних українців (близько 50 мініфільмів); систематизація даних щодо місць пам'яті видатних українців, які використовувалися для створення геоінформаційного ресурсу «Віртуальний некрополь української еміграції», презентованого МЗС і Українським інститутом національної пам'яті 24 листопада 2020 року. Водночас саме Український інститут здійснив 64 заходи [8].

Для координації співпраці з громадами діаспори, збереження національно-культурної самобутності, зміцнення зв'язків з історичною батьківщиною при дипломатичних установах України функціонують Ради громадських організацій закордонних українців. На 2020 рік діяло 506 гро-

мадських організацій закордонних українців і 217 українських суботніх / недільних шкіл, що функціонують при громадських організаціях закордонних українців [34].

З метою організації системної взаємодії органів виконавчої влади України з громадськими організаціями закордонних українців 16 лютого 2021 року Міністерством закордонних справ України представлено Проект Концепції державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 року. Концепція передбачає державну підтримку українського шкільництва, задоволення інформаційних потреб, організацію за кордоном тематичних культурних заходів тощо. Плануються пілотні проекти із залученням грантів та інвестицій для українознавчих досліджень [25].

Отже, аналіз сучасного стану діаспоральної політики України доводить, що держав-

на підтримка етнічної ідентичності та національно-культурної самобутності діаспори через освітні програми, культурні проєкти, інформаційні ресурси була важливим аспектом зовнішньополітичної діяльності нової держави. Така політика досягла певних позитивних результатів, зокрема в таких сферах, як збереження української традиційної культурної спадщини, науковий обмін, освітня діяльність і політика пам'яті. Водночас, як показує перебіг останніх подій у світі, ефективність використання зв'язків з діаспорою та культурної дипломатії, зокрема щодо протидії російській пропаганді та підіривній політиці, були далекими від оптимальних. Виконання ініційованих державою заходів щодо підтримки культурної діяльності закордонних українців може і має стати одним із ключових чинників забезпечення міжнародного іміджу України в майбутньому.

Джерела та література

1. Аналітична записка «Оптимізація посилення культурної присутності України в Європі». 13.05.2014 р. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/optimizaciya-posilennya-kulturnoi-prisutnosti-ukraini-v-evropi>.
2. Бевз Т. Сучасна українська діаспора: проблеми і перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2007. Вип. 34. С. 33–46.
3. Боечко В. Діяльність МЗС України щодо підтримки української діаспори. *Українського цвіту по всьому світу*. Київ, 2008. С. 25–29.
4. Декларація про державний суверенітет України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
5. Завдання, повноваження та стратегія діяльності Міжнародної української школи. URL : https://uis.org.ua/wpcontent/uploads/2018/07/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9C%D0%A3%D0%A8_%D0%9E%D0%BA.pdf.
6. Закон України «Про закордонних українців» від 4 березня 2004 року № 1582-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>.
7. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» станом на 1 січня 2020 року. URL : <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2019/kpkv-1401110.pdf>.
8. Звіт про виконання паспорта бюджетної програми «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту, заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» на 2020 рік. URL : <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2020/1401110.pdf>.
9. Інформаційна довідка щодо фінансування Міністерства культури України в 2016–2020 роках. Київ, 2017. 29 с.
10. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему: «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці». Київ, 2009. 66 с.
11. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

12. Мазука Л. Українська держава та світове українство: актуальні питання, потенціал і перспективи взаємодії. Аналітична доповідь. Київ, 2013. 32 с.

13. Перелік закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npras/34546506>.

14. Положення про відділ культури етносів України та української діаспори. URL : <http://mincult.kmu.gov.ua>.

15. Про Державну програму «Українська діаспора на період до 2000 року»: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 року № 119. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-96-%D0%BF#Text>.

16. Про затвердження Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2003 року № 1546. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1546-2003-%D0%BF#Text>.

17. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 року № 960. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2006-%D0%BF#Text>.

18. Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 року № 1034. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1034-2006-%D0%BF#Text>.

19. Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 року № 682. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/682-2012-%D0%BF#Text>.

20. Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року № 344. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-spiivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayincyami-na-period-do-2020-roku>.

21. Про затвердження плану заходів Міністерства щодо підтримки та розвитку українського шкільництва за кордоном на 2012–2015 роки: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01 червня 2012 року № 654. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0654736-12#Text>.

22. Про затвердження плану першочергових заходів щодо розвитку зв'язків з українцями, які проживають за межами України, із збереження, захисту та популяризації культурних надбань українства у світовому цивілізаційному просторі на 2008–2009 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2008 року № 668-р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/rozporjadjennya-minyust-bude-zalucheno-do-realizatsii-nizki-zahodiv-schodo-rozvitku-zvyazkiv-z-ukraintsyami-yaki-projivayut-za-mejami-ukraini-8411>.

23. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року № 165. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-2017-%D0%BF#Text>.

24. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення Українським культурним фондом заходів з підтримки проєктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 року № 414. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/414-2018-%D0%BF#Text>.

25. Проєкт Концепції державної цільової програми співпраці із закордонними українцями на період до 2023 року. URL : <https://ireland.mfa.gov.ua/news/proyekt-koncepciyi-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-spiivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayincyami-na-period-do-2023-roku>.

26. Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України: Указ Президента України від 20 лютого 2006 року № 142/2006. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142/2006#Text>.

27. Про Національну концепцію співпраці із закордонними українцями: Указ Президента України від 13 жовтня 2006 року № 875/2006. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875/2006#Text>.

28. Про Національну програму «Закордонне українство» на період до 2005 року: Указ Президента України від 24 вересня 2001 року № 892/2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892/2001#Text>.

29. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова ВР України від 2 липня 1993 року № 3360-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.

30. Про утворення державної установи «Український інститут»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 року № 430-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2017-%D1%80#Text>.

31. Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. Аналітична доповідь. Київ, 2016. 53 с.

32. Стратегія Українського інституту. URL : <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/strategy-ukrainian-institute-2.pdf>.

33. Тимофеев С. Управління у сфері етнонаціональних відносин за часів незалежності української держави. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 2 (5). С. 52–59.

34. Українська громада у державах світу. *Міністерство закордонних справ України*: сайт. URL : <https://zakordonniukrainci.mfa.gov.ua/ukrayinska-gromada/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>.

References

1. ROZUMNA, Oksana. Analytical Report *Optimization of Strengthening Ukraine's Cultural Presence in Europe*. [online]. Available from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/optimizaciya-posilennya-kulturnoi-prisutnosti-ukraini-v-evropi> [in Ukrainian].
2. BEVZ, Tetiana. Modern Ukrainian Diaspora: Problems and Prospects. In: Yuriy LEVENETS, editor-in-chief, *Scientific Notes of the Kuras Institute of Political and Ethno-National Studies of NAS of Ukraine*, 2007, iss. 34, pp. 33–46 [in Ukrainian].
3. BOYETCHKO, Vasyli. Activities of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine to Support the Ukrainian Diaspora. In: Iryna VOLTSEKHIVSKA, ed. *Ukrainian Blossom is around the World*. Kyiv: World of Success, 2008, pp. 25–29 [in Ukrainian].
4. *Declaration of the State Sovereignty of Ukraine* [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>. [in Ukrainian].
5. *Tasks, Powers and Strategy of the International Ukrainian School Work* [online]. Available from: https://uis.org.ua/wp-content/uploads/2018/07/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9C%D0%A3%D0%A8_%D0%9E%D0%BA.pdf. [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine *On Ukrainians Abroad* of March, 4 2004 no. 1582-IV [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>. [in Ukrainian].
7. Report on the Implementation of the Passport of the Budget Program *Financial Support to Ensure the International Positive Image of Ukraine, Securing the Activities of the Ukrainian Institute, Measures to Maintain Connections with Ukrainians Living outside Ukraine* on January, 1 2020 [online]. Available from: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2019/kpkv-1401110.pdf>. [in Ukrainian].
8. Report on the Implementation of the Passport of the Budget Program *Financial Support to Ensure the International Positive Image of Ukraine, Securing the Activities of the Ukrainian Institute, Measures to Maintain Connections with Ukrainians Living outside Ukraine* on 2020 [online]. Available from: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/budget/zvit2020/1401110.pdf>. [in Ukrainian].
9. *Information concerning the Financing of the Ministry of Culture of Ukraine in 2016–2020*. Kyiv, 2017, 29 pp. [online]. Available from: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/27.11.2017_ministerstvo-kultury-ukrayiny.pdf. [in Ukrainian].
10. Information and Analytical Materials for the Parliamentary Hearings on the Topic: *Ukrainians abroad: Current State and the Prospects of Cooperation*. Kyiv, 2009, 66 pp. [online]. Available from: <http://kompravlud.rada.gov.ua/uploads/documents/32362.pdf>. [in Ukrainian].
11. *Constitution of Ukraine* [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
12. MAZUKA, Liudmyla. *Ukrainian State and World Ukrainians: Issues of Current Importance, Potential and Prospects of Cooperation*. Analytical Report. Kyiv, 2013, 32 pp. [in Ukrainian].
13. *List of Foreign Diplomatic Missions of Ukraine, which Include Cultural and Information Centers* [online]. Available from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/34546506>. [in Ukrainian].
14. *Regulations on the Department of Culture of Ethnoi of Ukraine and the Ukrainian Diaspora* [online]. Available from: <http://mincult.kmu.gov.ua>. [in Ukrainian].
15. On the State Program *Ukrainian Diaspora on the Period up to 2000*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January, 22 1996, no. 119 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-96-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
16. *On the Approval of the State Program for the Development and Functioning of the Ukrainian Language for 2004–2010*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October, 2 2003, no. 1546 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1546-2003-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
17. *On the Approval of the Regulations on the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*: Resolution of the

Cabinet of Ministers of Ukraine of July, 12 2006, no. 960 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2006-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

18. *On the Approval of the State Program of Cooperation with Foreign Ukrainians for the Period up to 2010*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July, 26 2006, no. 1034 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1034-2006-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

19. *On the Approval of the State Program of Cooperation with Foreign Ukrainians for the Period up to 2015*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July, 18 2012, no. 682 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/682-2012-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

20. *On the Approval of the State Program of Cooperation with Foreign Ukrainians for the Period up to 2020*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, May, 10 2018, no. 344 [online]. Available from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-spivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayincyami-na-period-do-2020-roku>. [in Ukrainian].

21. *On the Approval of the Plan of Actions of the Ministry as to the Support and Development of Ukrainian Schooling Abroad for 2012–2015*: Decree of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine of June, 1 2012, no. 654 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0654736-12#Text>. [in Ukrainian].

22. *On the Approval of the Plan of Immediate Measures for the Development of Relations with Ukrainians Living outside Ukraine, for the Preservation, Protection and Promotion of Ukrainian Cultural Heritage in the World Civilization Space for 2008–2009*: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April, 23 2008, no. 668-r [online]. Available from: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/rozporyadjennya-minyust-bude-zalucheno-do-realizatsii-nizki-zahodiv-schodo-rozvitku-zvyazkiv-z-ukraintsyami-yaki-projivayut-za-mejami-ukraini-8411>. [in Ukrainian].

23. *On the Approval of the Order of the Funds Using Provided in the State Budget for Financial Support of Ukraine's International Positive Image, Ensuring the Activities of Ukrainian Institute and the Actions Realization to Maintain Ties with Ukrainians Living outside Ukraine*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March, 22 2017, no. 165 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-2017-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

24. *On the Approval of the Order of the Funds Using Provided in the State Budget for the Realization of Actions to Sustain Projects by the Ukrainian Cultural Fund*: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April, 18 2018, no. 414 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/414-2018-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

25. *Draft of the Concept of the State Purpose-Oriented Program of Cooperation with Foreign Ukrainians for the Period up to 2023* [online]. Available from: <https://ireland.mfa.gov.ua/news/proyekt-koncepciyi-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-spivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayincyami-na-period-do-2023-roku>. [in Ukrainian].

26. *On the Cultural and Information Center in the Structure of a Foreign Diplomatic Institution of Ukraine*: Decree of the President of Ukraine of February, 20 2006, no. 142/2006 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142/2006#Text>. [in Ukrainian].

27. *On the National Concept of Cooperation with Ukrainians Abroad*: Decree of the President of Ukraine of October, 13 2006, no. 875/2006 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875/2006#Text>. [in Ukrainian].

28. *On the National Program Ukrainians Abroad for the Period up to 2005*: Decree of the President of Ukraine of September, 24 2001, no. 892/2001 [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892/2001#Text>. [in Ukrainian].

29. *On the Main Trends of Ukraine's Foreign Policy*: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of July, 2 1993, no. 3360-XII [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>. [in Ukrainian].

30. *On the Establishment of the State Organization Ukrainian Institute*: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June, 21 2017, no. 430-r [online]. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2017-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

31. ROZUMNA, Oksana. *Cultural Diplomacy of Ukraine: State, Problems, Prospects*. Analytical report. Kyiv, 2016, 53 pp. [in Ukrainian].

32. *Strategy of the Ukrainian Institute* [online]. Available from: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/strategy-ukrainian-institute-2.pdf>. [in Ukrainian].

33. Tymofeyev, Serhiy. Management in the Field of Ethno-National Relations under the Times of the Ukrainian State Independence. In: V. BASHTANNYK, editor-in-chief. *State Management and Local Self-Government*, 2010, iss. 2 (5), pp. 52–59 [in Ukrainian].

34. *Ukrainian Community in the States of the World. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: Site* [online]. Available from: <https://zakordoniukrainci.mfa.gov.ua/ukrayinska-gromada/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>. [in Ukrainian].